

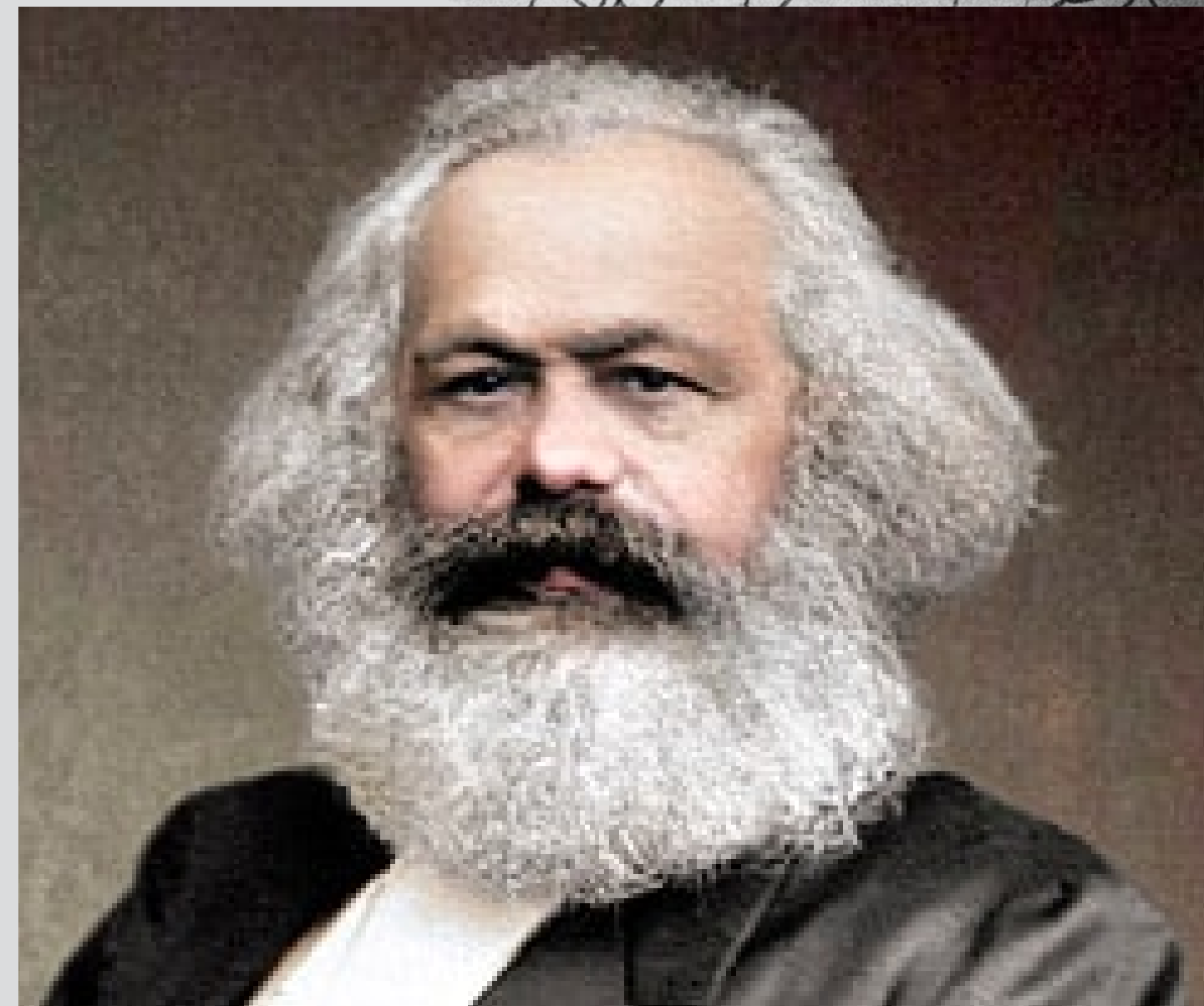
ЕКОНОМІЧНІ ПОГЛЯДИ К. МАРКСА

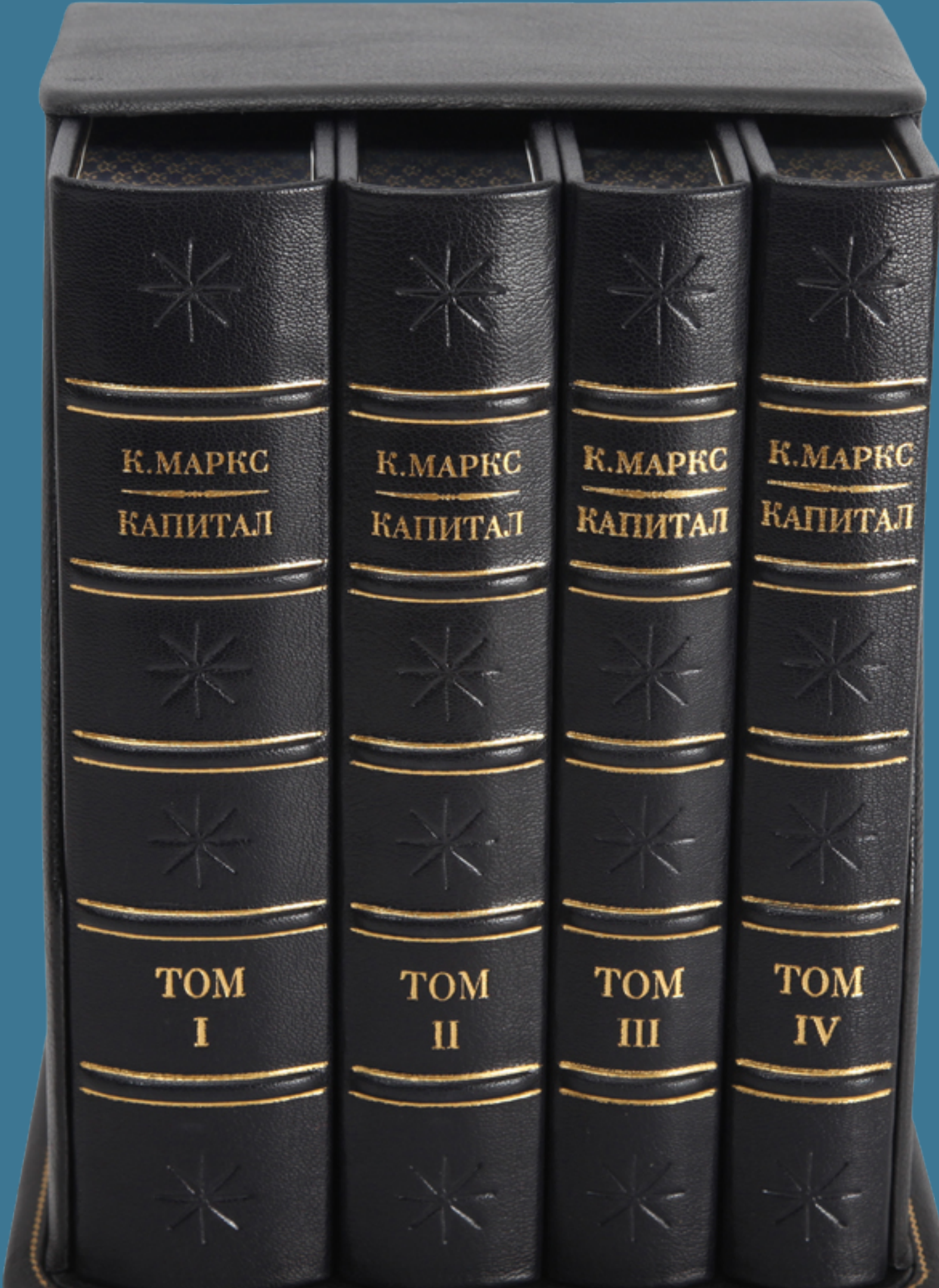
ОСНОВНІ ВІДОМОСТІ

Економічні погляди К. Маркса (1818–1883) сформувалися впродовж 40–80-х років XIX ст.

Були економічні та соціальні перетворення, пов'язані з утвердженням індустріального суспільства; загостреннях соціальних суперечностей у результаті погіршення становища найманих працівників, соціальні потрясіння і боротьба робітничого класу за свої права; активна участь К. Маркса у революційно-демократичному русі; прагнення довести необхідність соціально-економічних перетворень і дати теоретичне обґрунтування боротьби пролетаріату проти буржуазії, які спонукали до аналізу економічних явищ і процесів з метою обґрунтування неминучості загибелі капіталізму під натиском його внутрішніх суперечностей; зростання популярності соціалістичних ідей і незадоволення теоретичним вченням класичної політичної економії.

Економічні погляди К. Маркса знайшли відображення у працях "Злиденність філософії" (1847), "Святе сімейство" (1844) і "Німецька ідеологія" (1845-1846), написаних разом з Ф. Енгельсом (1820- 1895), "Маніфест Комуністичної партії" (1848), "До критики політичної економії" (1859), "Капітал: критика політичної економії", перший том якого був видрукований у 1867 р. за життя автора, а наступні три томи (1885,1894,1905-1910) видруковані Ф. Енгельсом і К. Каутським за чернетками К. Маркса. Критичному огляду відомих на той час економічних теорій, з погляду трактування суті та форми розподілу додаткової вартості, присвячений IV том "Капіталу" ("Теорії додаткової вартості").

У I томі "Капіталу" ("Процес виробництва капіталу") розглядаються питання виробництва, ключовою проблемою є теорія додаткової вартості як основа розвитку і вираження відносин найманої праці і капіталу.

У II томі "Капіталу" ("Процес обігу капіталу") центральною є теорія відтворення як єдність виробництва та обігу індивідуального і суспільного капіталу.

.Теорія "перетворених форм" додаткової вартості – прибутку, процента, торговельного прибутку і земельної ренти розглядається в III томі "Капіталу" ("Процес капіталістичного виробництва, взятий у цілому").

Критичному огляду відомих на той час економічних теорій, з погляду трактування суті та форми розподілу додаткової вартості, присвячений IV том "Капіталу" ("Теорії додаткової вартості").

Вчення К. Маркса, яке він розглядав як альтернативу класичній політичній економії, є основою марксизму - економічної теорії, яка визначається як марксистська політична економія.

Поняття "марксизм" поширилося у 70-х роках ХІХ ст. Послідовники К. Маркса пов'язували його з трансформуванням утопічного соціалізму в науку революційного перетворення суспільства на соціалістичних засадах.

Марксистське вчення є теоретичною засадою суспільних рухів і політичних партій, у Радянському Союзі використовувалося як складова державної ідеології, в Китаї залишається такою і на сьогодні. Є різні школи економічної думки марксистського спрямування.

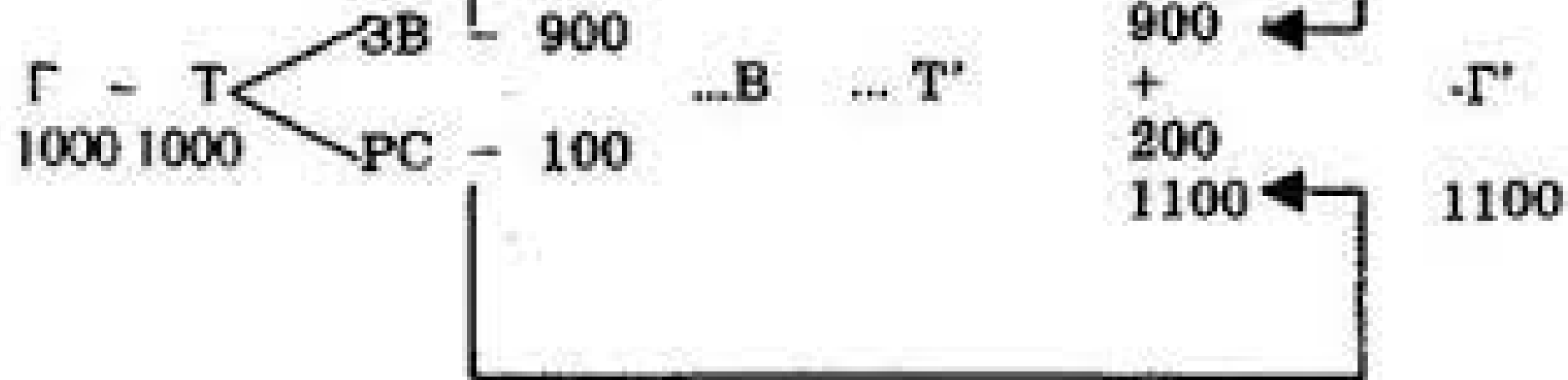
ПРЕДМЕТ ДОСЛІДЖЕННЯ І ОСОБЛИВОСТІ МЕТОДОЛОГІЇ

Ідейно-теоретичними і методологічними джерелами вчення К. Маркса були англійська класична політична економія, зокрема вчення Д. Рікардо; німецька філософія (діалектика Г. Гегеля і матеріалізм Л. Фейєрбаха); французький утопічний соціалізм. На їх основі К. Маркс створив власну теоретичну систему, яка базується на дослідженні внутрішніх суперечностей капіталізму як рушійної сили його еволюції.

Предметом дослідження економічної теорії К. Маркса були сфера виробництва та сукупність економічних відносин, які він називав виробничими, економічні закони, що визначають їх еволюцію.

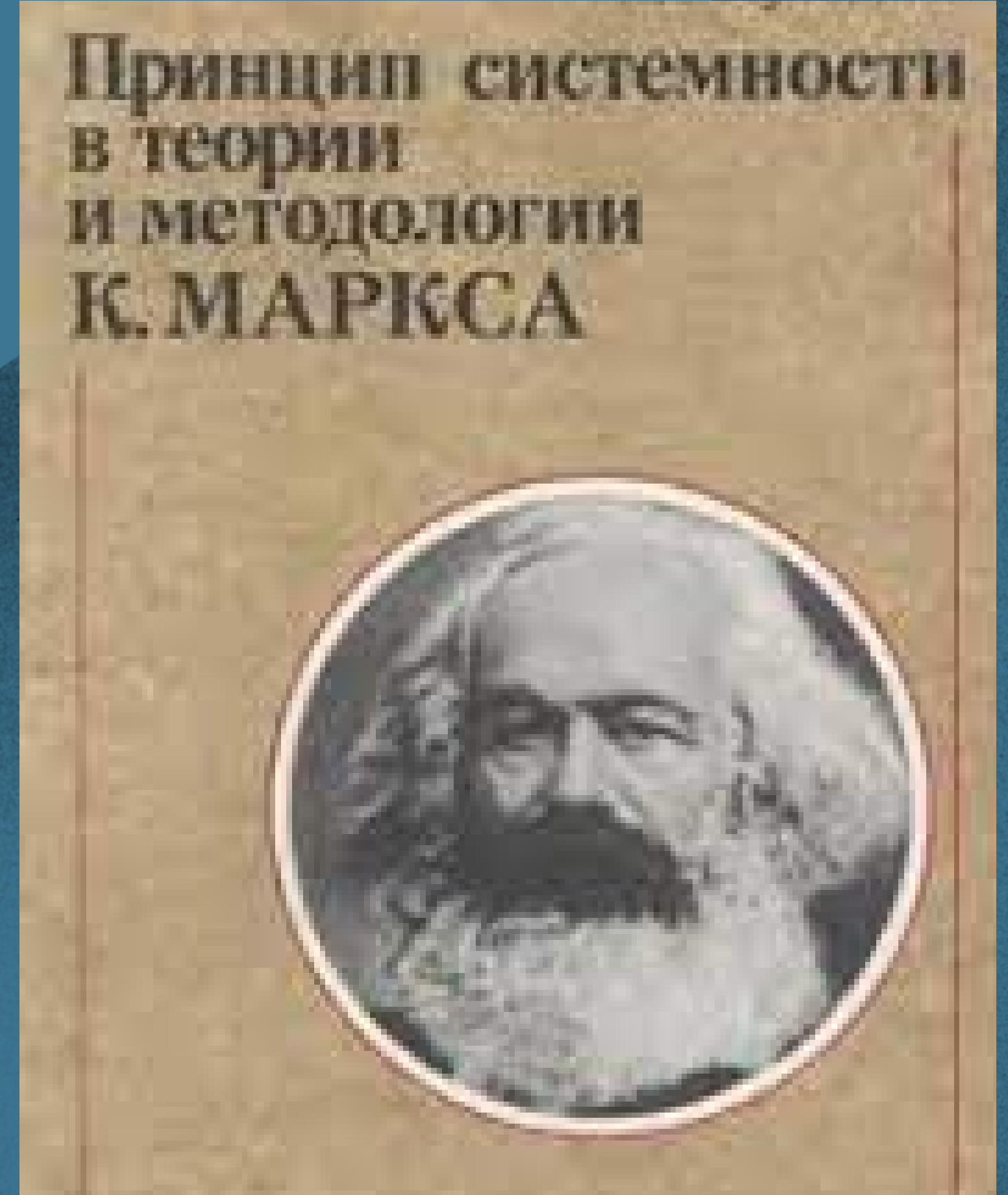
Виробництво додаткової вартості
Конкретна праця

К = 1000 грн.

ДЛЯ МЕТОДОЛОГІЇ К. МАРКСА ХАРАКТЕРНІ ТАКІ РИСИ:

- абстрактно-теоретичний підхід, який дає змогу глибоко проникнути у сутність економічних явищ і процесів, виокремити їх найсуттєвіші риси;
- ілософська теорія історичного матеріалізму, змістом якого є матеріалістичне розуміння історії, аналіз діалектичного взаємозв'язку продуктивних сил і виробничих відносин, учення про базис і надбудову, їх взаємозв'язки та первинність базису над надбудовою і свідомістю
- історизм і лінійна модель розвитку суспільства. Суспільний організм аналізувався з погляду зміни суспільно-економічних формацій, еволюція яких є основою історичного розвитку. Підпорядкованість економічного дослідження ідеї неминучої загибелі капіталізму і заміни його більш прогресивним суспільним ладом – комунізмом

- класовий підхід до аналізу економіки, трактування класової боротьби як рушійної сили історії, економічної теорії – як класової, партійної науки
- концепція економічного базису і надбудови, єдність яких визначає спосіб виробництва життєвих благ, останній зумовлює соціальні політичні та духовні процеси життя загалом. Економічний базис – це сукупність виробничих відносин, певний ступінь розвитку матеріальних продуктивних сил
- визнання класичної політичної економії теорією лише капіталістичної формації, критика та обґрунтування обмеженості основних положень

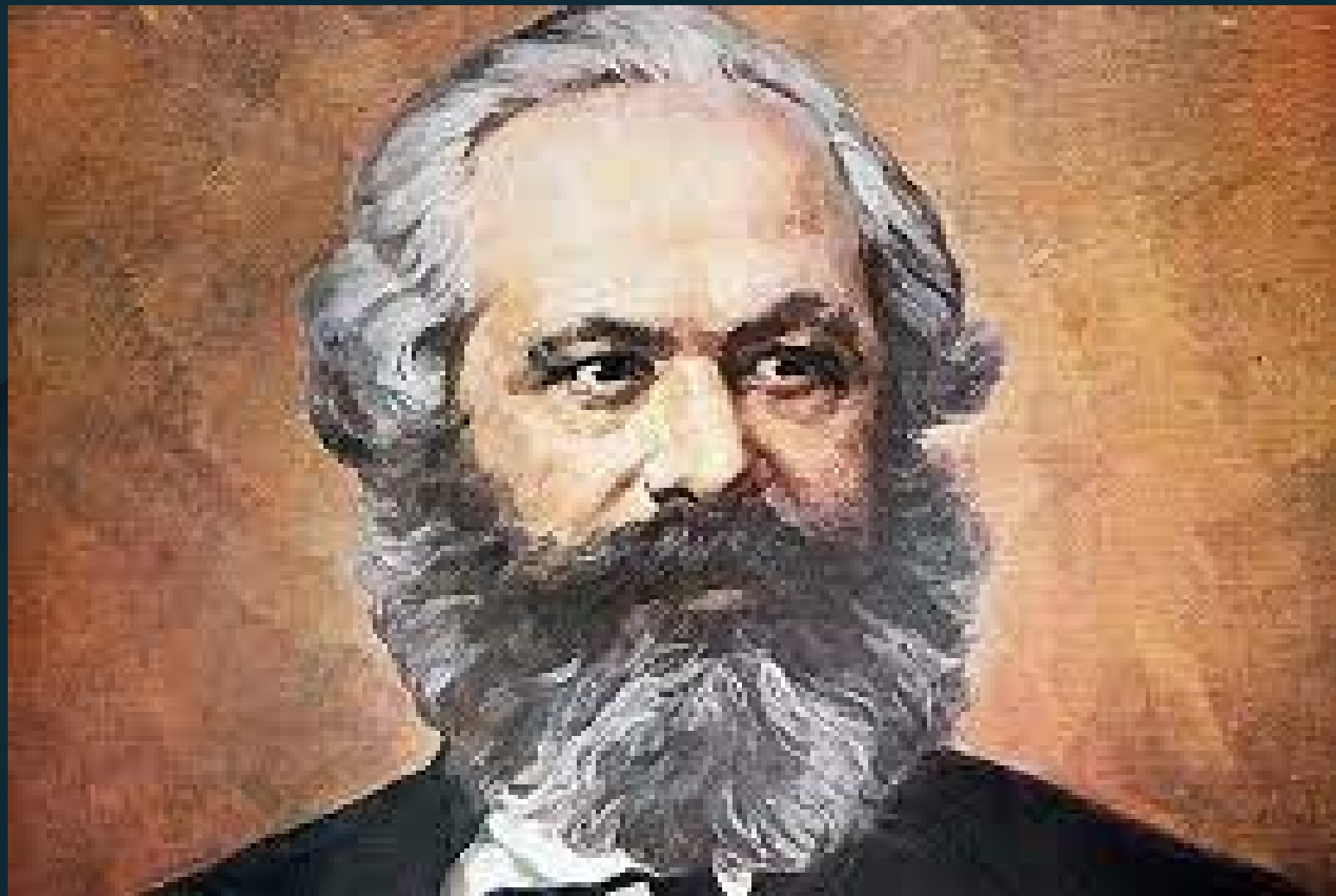
ТАКИМ ЧИНОМ, МОЖНА ЗРОБИТИ ПЕВНІ ВИСНОВКИ ПРО ЗНАЧНИЙ ВКЛАД К. МАРКСА У СТВОРЕННЯ НОВОГО МЕТОДУ ЕКОНОМІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ, А САМЕ ДІАЛЕКТИЧНОГО, ЯКИЙ ВКЛЮЧАЄ ЛОГІЧНУ АБСТРАКЦІЮ, ЗАКОНИ МАТЕРІАЛІСТИЧНОЇ ДІАЛЕКТИКИ, ІНДУКЦІЮ І ДЕДУКЦІЮ, АНАЛІЗ І СИНТЕЗ, ПОЄДНАННЯ ІСТОРИЧНОГО І ЛОГІЧНОГО, ОДИНИЧНОГО, ОСОБЛИВОГО І ЗАГАЛЬНОГО ТОЩО.

СИСТЕМА ЕКОНОМІЧНИХ ПОГЛЯДІВ К. МАРКСА

Трудова теорія вартості та теорія додаткової вартості є центральними елементами економічної теорії К. Маркса. Розвиваючи теорію трудової вартості класичної політичної економії К. Маркс:

- вважав, що єдиним джерелом вартості є праця, а точніше соціально визначена людська діяльність. Величина вартості товару вимірюється суспільно необхідним часом, затраченим на його виробництво. Отже, згідно із законом вартості всі товари обмінюються на основі вартості, яка в них міститься
- ввів поняття "ціна виробництва" як форму існування вартості. Ціна як грошове вираження вартості товару відхиляється від останньої під впливом коливань попиту і пропозиції;
- зазначав, що у процесі реалізації товару відбувається роздвоєння вартості на споживну (відображає його корисність) і мінову вартість (у формі мінової вартості), в основі якого лежить двоїстий характер праці, втіленої у товарі (конкретна праця створює споживну вартість, абстрактна праця створює мінову вартість)
- зазначив, що вартість товару визначається не кількістю робочого часу, затраченого на його виробництво, а часом на його відтворення

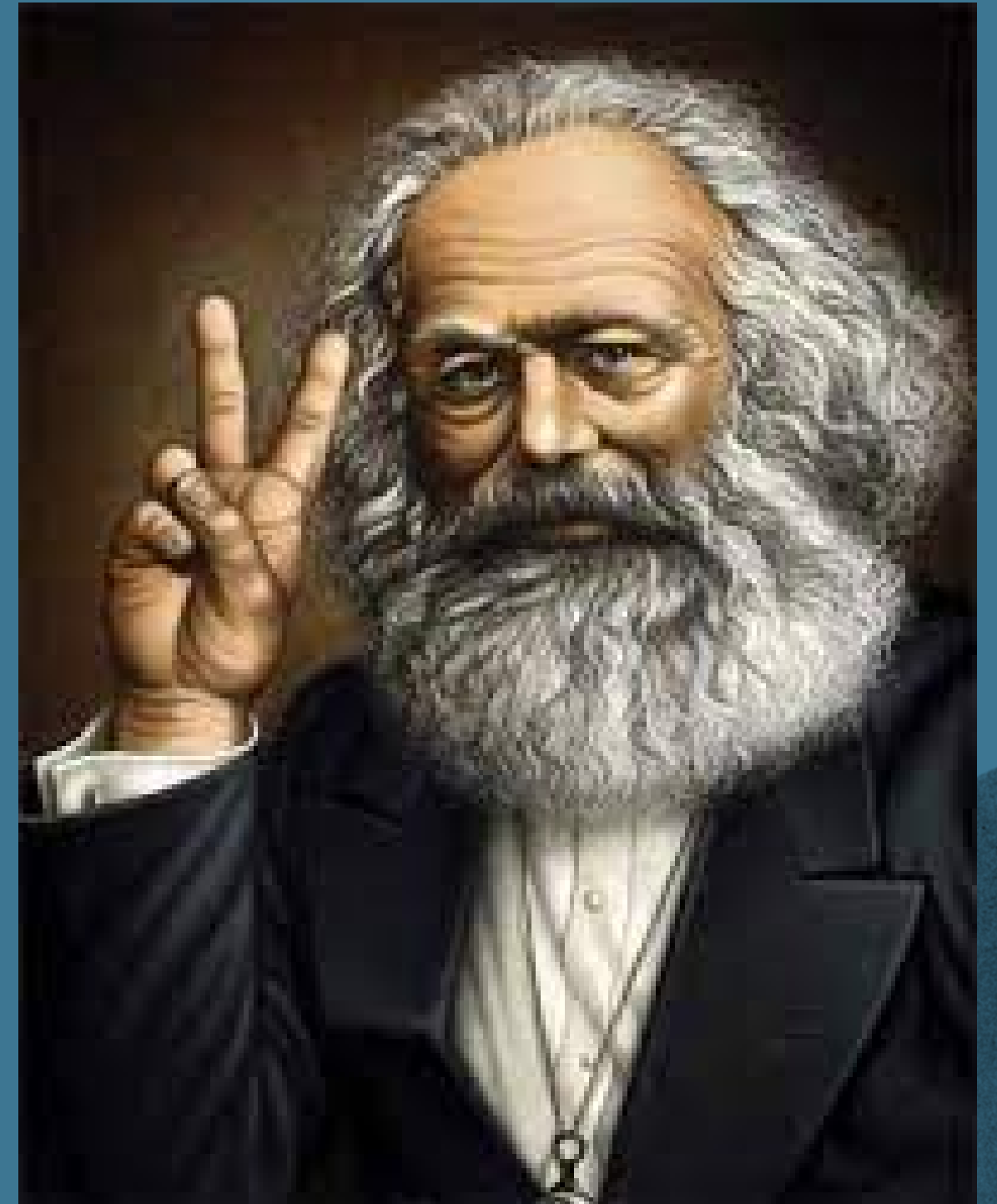
При обґрунтуванні теорії додаткової вартості К. Маркс вводить поняття товару "**робоча сила**" як сукупності фізичних і духовних здібностей людини, який, як і будь-який інший товар, має дві властивості: **вартість, яка визначається робочим часом, необхідним для його відтворення, і споживну вартість – визначається вартістю, яку вона створює.**

Вчений доводить, що робоча сила – єдиний і специфічний товар, який у процесі виробництва створює вартість більшу, ніж її власна. Час, протягом якого виробляється вартість, рівна вартості робочої сили, – це необхідний робочий час (необхідна праця), а решта часу, протягом якого створюється нова вартість, – це додатковий робочий час (додаткова праця). Різниця між вартістю робочої сили і новою вартістю, створеною робітником, (споживною вартістю) – це додаткова вартість.

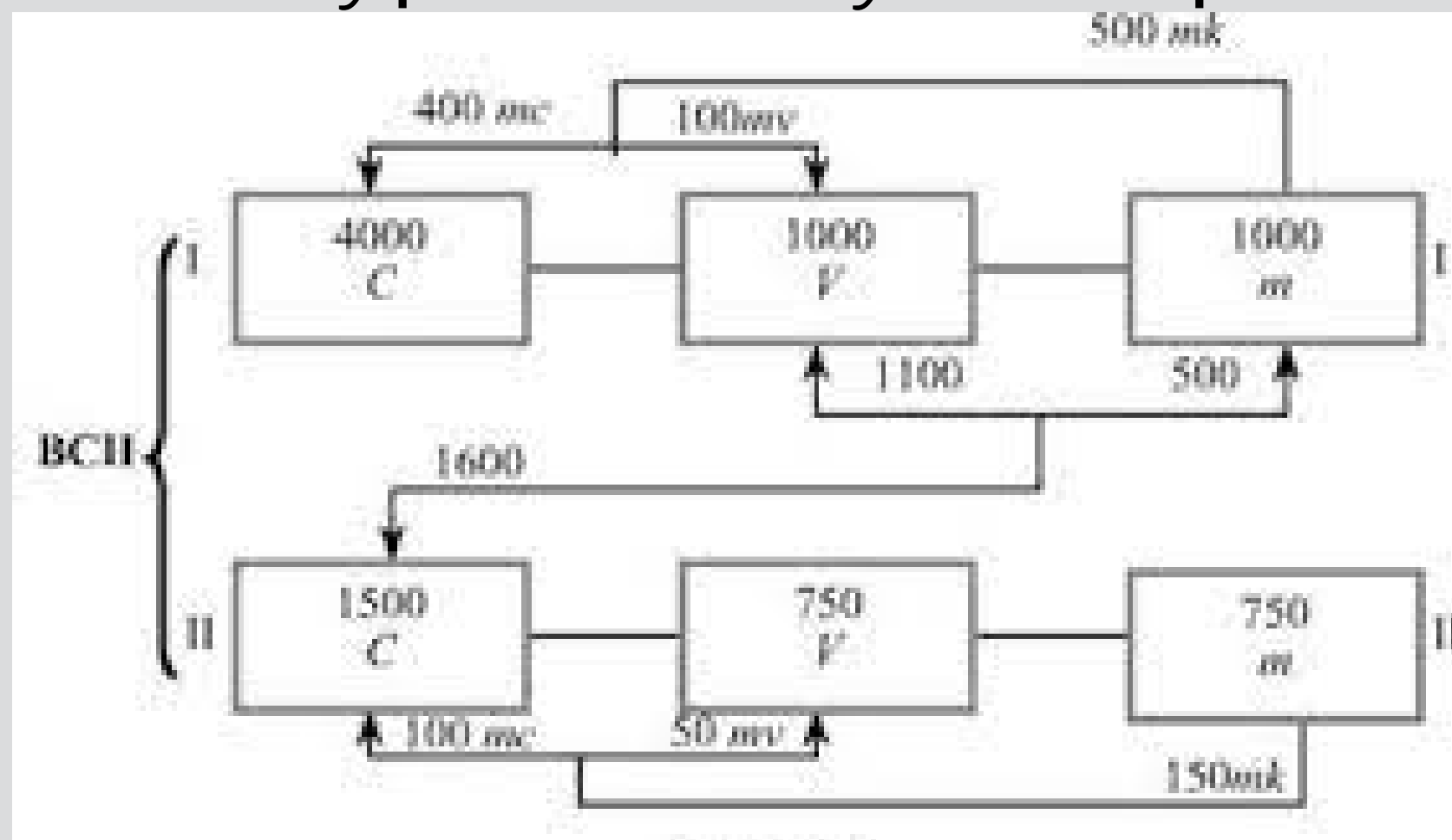
ТЕОРІЯ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ

Сутність марксистської теорії доходів полягає в тому, що всі доходи промислових, торгових і грошових капіталістів, а також землевласників, тобто прибуток, відсоток і земельна рента, розглядаються як результат розподілу ними додаткової вартості, створеної найманими робітниками у сфері матеріального виробництва

ТЕОРІЯ СУСПІЛЬНОГО ВІДТВОРЕННЯ

Маркс формулює умови реалізації суспільного продукту для простого та розширеного відтворення, підкреслюючи, що обмін продуктами праці в межах підрозділу та між підрозділами суспільного виробництва має сприяти відшкодуванню спожитих факторів виробництва в натуральному та вартісному виразі

ВЧЕННЯ ПРО СОЦІАЛІЗМ І КОМУНІЗМ

Маркс вважав капіталізм зрілою ринковою економікою, що самовичерпала свій потенціал, обґрунтовував неминучість його загибелі в результаті притаманних йому внутрішніх суперечностей.

Аналізуючи процеси розвитку концентрації та централізації капіталу, поглиблення кооперації праці, він приходить до висновку про неминучість загострення основної суперечності капіталізму – між суспільним характером виробництва та приватним характером привласнення його результатів

У ПРАЦЯХ К. МАРКСА НЕ БУЛО РОЗРОБЛЕНО НАУКОВОЇ МОДЕЛІ СОЦІАЛІЗМУ, СФОРМУЛЬОВАНІ ЛИШЕ ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

1. Комуністичне суспільство у своєму розвитку пройде дві стадії: соціалізм і комунізм. їх спільними рисами будуть: утвердження суспільної власності, рівність усіх трудящих щодо засобів виробництва; відсутність товарного виробництва, конкуренції, ринку та грошей; відсутність експлуатації, колективізм, планомірне і безкризове ведення господарства.
2. Для соціалізму характерним буде збереження деяких рис попередніх суспільних устроїв: поділу праці та розподілу за працею, держави.
3. При комунізмі відбудеться докорінна перебудова людського суспільства; не буде ніяких суперечностей, характерних для попередніх устроїв, і людське суспільство житиме за принципом "від кожного – за здібностями, кожному – за працею".

В економічній літературі ідеї К. Маркса піддаються суттєвій критиці, зокрема вказується на:

- тенденційність, політичну упередженість і запрограмованість кінцевих результатів наукового дослідження;
- претензію на володіння абсолютною істиною, жорстку непримиренність щодо інших теоретичних позицій, визначення власного учення єдино науковим;
- переконання у тому, що стрижень історії становить боротьба класів на основі антагоністичності їх інтересів;
- однофакторний аналіз вартості, ціни та доходів на основі визнання пріоритетності єдиного ресурсу – праці.

Незважаючи на висловлені зауваження, сучасні дослідники вважають теоретичну систему К. Маркса та марксизму одним із важливих напрямів світової економічної думки, якому притаманні наукові помилки і прозріння і без якого неможливо уявити сучасну економічну науку

ЕКОНОМІЧНІ

ДЯКУЮ ЗА УВАГУ

ПОГЛЯДИ К. МАРКСА

